

Posudek na bakalářskou práci **R. Mačugové**
Psycholingvistický a pragmalingvistický přístup ke komunikaci žáků 1. stupně

Radka Mačugová předkládá k obhajobě bakalářskou práci nazvanou Psycholingvistický a pragmalingvistický přístup ke komunikaci žáků 1. stupně. Dovolím si nejdříve charakterizovat její vnější, formální parametry.

Práce je poměrně rozsáhlá – ve formátu pdf má 84 stran, tedy podstatně víc, než se u bakalářských prací očekává. Je rozdělena do dvou kapitol, teoretické (s. 9–37) a praktické (s. 38–56 – uvádím stránkování podle elektronické verze), následuje závěr, seznam použité literatury a přílohy.

Část teoretická zahrnuje subkapitoly věnované „psycholingvistickému přístupu ke komunikaci“ (s. 9–18), „pragmalingvistickému přístupu ke komunikaci“ (s. 19–31) a „charakteristickým rysům kognitivního vývoje zkoumané skupiny (dětí mladšího školního věku)“ – s. 32–37; část praktická se dělí na subkapitulu věnovanou psycholingvistické analýze a subkapitulu věnovanou analýze pragmalingvistické.

Cíl, který sleduje, autorka vymezila nejdříve samostatně pro část teoretickou (s. 8 – *Cílem práce je nejprve představit obě disciplíny a charakterizovat dva přístupy ke komunikaci – pragmalingvistický a psycholingvistický*), poté na několika místech i pro část praktickou (s. 59 – *Cílem naší práce bylo představit oba přístupy a poté se je pokusit aplikovat v praxi*); zejména z formulovaných závěrů vyplývá myslím zcela jednoznačně, že teoretická i praktická část mají sloužit společně demonstrování možností, které oba přístupy otvírají pro zkoumání komunikace žáků v mladším školním věku.

Hodnocení předložené práce není jednoduché. Na jedné straně je potřeba ocenit, jak velký úkol na sebe autorka vzala, a také její zjevnou snahu splnit ho. Ta je patrná např. i z toho, že v seznamu literatury na konci práce najdeme nejen odbornou literaturu domácí proveniencí (ovšem chybí v ní některé běžné tituly pro dané téma prokazatelně relevantní, např. práce o komunikaci žáků základních škol), ale i tituly zahraniční, nikoli běžně čtené studenty bakalářského studia (jako příklad mohu uvést např. dvě klasické, objemné a obsažné práce o pragmatice z r. 1983, Leechovu a Levinsonovu) – a také texty originální, ne pouze jejich převyprávění (je to např. studie P. Grice *Logic and Conversation*).

Na druhé straně nelze nevidět, že téma zjevně přesahovalo autorčiny aktuální možnosti a že i odborná literatura, z níž alespoň zčásti čerpala, jí někdy nebyla příliš pevnou oporou. Toto napětí se projevuje v části teoretické i praktické.

V teoretické kapitole je potřeba upozornit na doklady neporozumění textu – srov. např. problematické překlady anglických termínů, převzaté pravděpodobně z překladače Googlu (s. 12 – *koncept formation (koncept tvorby), lexical access (lexikální přístup)*); na doklady nepochopení některých konceptů (srov. autorčinu charakteristiku principu spolupráce jako předpisu, který bychom měli respektovat, na s. 28 – *Kooperační princip je založen na Griceových konverzačních maximách (1975), které se týkají především informační stránky rozhovoru. Tyto zásady, pravidla či normy Grice formuloval pro představu, jakým způsobem bychom měli komunikovat, aby naše komunikace byla plynulá a bezkonfliktně pokračovala*); na přílišné zjednodušování některých definic (srov. na s. 18 konstatování, že Nebeská definuje mentální slovník jako *soustavu lexikálních prostředků*) apod.

Za větší problém pokládám fakt, že autorka zůstala ve vleku studované odborné literatury a nedokázala její podněty vztáhnout k zvolenému tématu, tedy k možnostem využití psycholingvistiky a pragmalingvistiky v analýze komunikace školní mládeže. To se pak promítá v tom, že věnuje velkou pozornost tématům zcela odtažitým a že její teoretická kapitola, z níž je autorčino úsilí zřetelně patrné, jí může být jen velmi slabou oporou pro kapitolu praktickou.

Nelze bohužel zamlčet, že až na velmi vzácné výjimky (Gavora, Průcha) nenajdeme v seznamu odborné literatury žádné práce o jazyce mládeže ve školním věku, jak bychom mohli očekávat, zahraniční ani domácí, a přirozeně ani práce o výzkumných metodách, které se v této oblasti uplatňují.

Problematická je rovněž část praktická: čtenář přirozeně na základě názvu očekává, že bude věnována analýze komunikace žáků; psycholingvistická subkapitola však podává zprávu o provedeném asociačním experimentu, který, jak autorka sama uvádí na s. 15, slouží *ke zjištění obsahu subjektivního slovníku*; podobně problematický je i výzkum pragmalingvistický a vyhodnocení jeho výsledků.

Po stránce formální autorce nerad vytykám řadu neuspokojivých formulací. Některé plynou prostě z nezvládnutí obsahu, který je objektivně náročný nejen na intelektuální schopnosti pisatele, ale i na jeho předběžné znalosti (sem bych řadil např. formulace typu *Některé problémy, kterými se zabývá psycholingvistika, lze ale najít i v lingvistice a v jejích dílčích disciplínách. Stejně jako psycholingvistika i pragmalingvistika se zabývá užíváním jazykových prostředků v komunikaci. Oproti lingvistice a jejímu strukturnímu přístupu však zohledňuje především hledisko „funkce“ jazykových prostředků* – s. 12, v nichž pisatelka volně přechází mezi jednotlivými disciplínami bez skutečného naznačení vztahu mezi nimi); vysvětlení jiných by bylo složitější (jen jako příklad uvádím *Větším dílčím tématem pragmalingvistiky je okruh aspektů struktury diskurzu. Spadají sem témata jako konverzační analýza, její formy a metody, problematika dialogu a monologu, pragmatická analýza textu (projevu), či diskurz a jeho analýza* – s. 24; popř. několik vyjádření o mluveném projevu: *Celoživotně je psaný projev jedince uvědomělý proces a jeho teoretické zázemí je vyšší než mluvená komunikace, která je zpravidla nepřipravená a spontánní* – s. 14; *Zásadním způsobem se mluvená komunikace od psané liší tím, že její zdokonalování je závislé na životních komunikačních vztazích a situacích a má k dispozici menší teoretickou základnu. Psaná komunikace je naproti tomu cílevědomou, soustavnou vzdělávací činností* – s. 14; *Právě psaný text, jak jsme zmínili už v rozdílech psaných a mluvených textů, je více promyšlený a méně odpovídá skutečnosti* – s. 58); objevují se i formulace pouze neobratné (*jedinec oplývá vrozenými předpoklady k užívání jazyka* – s. 10; *je potřeba oplývat schopností úspěšně komunikovat a užívat tyto nedefektivní věty v komunikaci* – s. 22).

Formální jazykové chyby v textu nejsou nadměrně časté, jde především o chyby v interpunkci (s. 9, 12, 14, 15, 16, 22 aj.), jiné typy chyb jsou poměrně řídké a lze je snad považovat za neopravené překlepy (s. 23 – *Pro naši analýzu psaných textů budou důležité*; s. 26 – *jejichž myšlenky inspirovali později J. L. Austina*).

Jak jsem předeslal, celkové hodnocení práce není snadné. Autorka nepochybně prokázala velké zaujetí pro obě disciplíny, o nichž v práci pojednává, a vynaložila na jejich prezentaci zcela nepochybné úsilí. Nezvládnutí velkého úkolu, který si předsevzala, si lze do jisté míry vysvětlit. Nebráním se proto zásadně tomu, aby byla práce předložena k obhajobě; zda bude úspěšná, to ponechávám na průběhu diskuse a posouzení hodnotící komise.

Prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.